

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De dispositione oratoria. Capvt V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

ad totum perlabitur: vt cum ab elementis Rhetoricæ ad considerationem integræ artis confurgit: similiter in partibus generis, prius temperantiæ partes, & momenta, quàm ipsum genus considerat. Denique principia enunciationum, prius quàm enunciations, media ante finem explicat.

Tertia est definitiua ex vtriusque temperie conflata, fitque cum res in genere primum definitione explicatur, deinde in partes, siue species tribuitur, quæ & singulæ descriptionibus, proprietatibusque suis illustrantur; vt cum de optimo genere dicendi dicturi, quale sit illud imprimis constituimus, mox varia genera, & species ad vberiore intelligentiã complectimur: quæ methodus in tradendis disciplinis optima censetur.

De dispositione oratoria.

CAPVT V.

Dispositio oratoria primum iuxta tria causarum genera, deinde secundum partes, & corpus orationis spectanda. In consultatione, & iudicijs, vbi res manu ferme ducunt oratorem, dispositio facilior est, & hæc ferme obseruantur.

Dispositio inconsultatione & iudicijs qua?

1. Si quæ sunt ab aduersarijs proposita, & iam contra nos inchoata auditorum præiudicia, magnoperè laborandum, vt hæc initio refellantur, cum præsertim tota oratio nihil ponderis esset habitura, si quis aduersus existimationem nostram serupulus subesset. Hoc Demosthenes, hoc Cicero, hoc ceteri oratores accuratè obseruant.

2. Naturali ferè ordine omnia secundum hanc saltem rationem componuntur, vt prius sulciat sequens, quemadmodum in mathematicis probationibus decem ex nouem prioribus dependent.

Argumentorum dispositio.

3. Si animi malè affecti mediocribus rationibus persuaderi non possunt. Primò robustissima quæque proponuntur, quibus veluti impressa opinio maiori impetu conuellatur, & quasi validus cuneus validiori cuneo tradatur.

4. Si auditorum animi rationes perferant, & expectent, sedata, & molli insinuatione, leuiora aliquando subiiciuntur, quibus gradatim ad maiora ascenditur, vel etiam sparsim collatis argumentis dimicatur. Sed hoc in magna causâ fiducia, & aduersariorum imbecil-

litate, quos contemnentis per leuicula argumenta, quasi fustibus, non iustis armis expugnamus.

5. Quod vsitatissimum est, robusta initio, quasi hastati milites, robustiora in fine, non secus, ac triarij ponuntur: inualida, quasi imbellis turba, in medium conijeruntur.

Vbi verò plures quæstiones, aut facta discutienda occurrunt, nisi circumstantiæ aliud præscribant, grauiora priori loco calentibus attentione animis, dici oportebit, maxime si ab ijs consequentia approbari, illustrarique possint.

In laudatione qui vitam gradatim narrare solet ordo, censetur nimis oliere scholam, satus est orationem in certa virtutum capita partiri, & res gestas non ordine naturæ, sed artificiali recensere. Hæc secundum diuersa orationis genera, de quibus plenius suis locis.

Dispositio in laudatione.

Quod ad partes attinet, præit exordium, succedit narratio, aut propositio, quam excipit confirmatio, & hæc claudit peroratio, quanquam in eo pueri, & rudes vehementer errant, qui putant nunquam esse iustam orationem, nisi hæc omnia secundum tritas, & communes Rhetorum regulas fuerint religiose seruata. Ratio, & prudentia eloquentiæ rotius anima, pro rerum, locorum, & temporum opportunitate multa mutat, addit, succidit, & spectat, non quid schola, sed quid aures auditorum ferant.

Dispositio in partibus.

Orationis partes non semper iuxta scholam.

In exordio plerumque is seruatur ordo, vt rerum dicendarum propositio præmittatur, cui ratio succedat.

In narratione, & expositione oratoria, si nihil aliud obstiterit, naturalis temporum ordo seruandus erit. Verum si primæ narrationis partes paulò duriores fuerint, reliquæ verò partes paulò duriores fuerint, reliquæ verò gratiores, & magis ad rem nostram, non erit alienum ab ijs, quæ benignius audientur, occupare animos: vel si fastidiose aures nullas infirmationes ferant, graue esse debet, multa præcidere, & ad ea, quibus causâ vis, & notitia continetur, statim deuenire.

In confirmatione iudiciali, & deliberatiua, qualis esse debeat dispositio, ex ijs, quæ superius dicta sunt liquet.

In chrijs moralibus, & eruditis orationibus, præclare instituenda est dispositio, vt non subsulet oratio instar locustæ, exempla vnde que, aut dicta, aut fabulas occupans, sed fuso anni similis, tractum habeat, & ad vnum

Chriarum & orationum moralium dispositio.

scopum recta collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare, quam personam, vt postea dicitur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus a genere maximè proprio rei, quam tractamus, quò ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi raris, vt si mihi de Diui alicuius laudibus dicenti proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens*: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia, & dignitate. Sed prouidendum, vt ornatum sit, & parcum, neque, quod plerique inconsultè faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissis grata concinnitate ad orationem fiet decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, vt hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminetur: nam & assilè charitate, & sapientia luxisse ostenditur: quod ardere, vt ait D. Bernardus, parum sit; lucere, v. num; lucere, & ardere perfectum.

Lucere & ardere perfectum. Argumentorum ordo.

Argumenta autem ita erunt disponenda, vt quæ a genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, vt historia, & testimonia, cum artificiosis, eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si reperantur, & verbis, & sententijs, & nonnihil etiam ordine varianda. Vbi nullus præmittitur discursus, extattamen semper aliqua propositio generalis, in qua, vt arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

De exordio in genere.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAPVT VI.

NVnc orationis partes aggrediamur, quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocare. Quanquam non ita res intelligenda est, eam continuo mancam esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione non coaluerit. Plerasque enim partes nonnunquam amputandas esse docet

prudencia, quas si intrudere coneris, deformè potius corpus facias, & inutile, quam quicquam roboris, & gratiæ concilies.

Et, vt ab exordio incipiam, dici non potest, quantæ sint in hac parte ex præceptorum redundantia ineptiæ, quamque ignoranter titubetur à multis, qui veteres scholæ cantilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò re ipsa penè reclamante, & nauseantibus auriculis, longo verborum circuitu communes, & frigidos exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tempus, vbi vetus Areopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio. Quorsum enim illi ambitus, & tot verborum phalæx, vt beneuolè audiaris? at beneuolentiæ officit tua garrulitas? Non verbis, aut nugis, sed sapientia, & virtute, quæ sunt animorum *ἐπιπέδω* paratur beneuolentia. Quid quod, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinirio, vitium est haud mediocrè. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbis, sed longè alia habent beneuolentiæ fundamenta: aut etiam in demonstratiuo genere versatur oratio, sed & hic beneuolentiæ tantum colliges, quantum industria merueris.

Deinde si nemo erga te malè affectus est, imò, vt sæpè fit, lubenter audiunt, amant, suscipiunt, quorsum in parengis beneuolentiæ ludes diutius?

Rarò omninò occurrunt occasiones, vbi in istis prolusionibus sit immorandum, si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspitione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiæ, vt res, tempus, & prudentia suggeret, percurratur.

At verò attentione opus est: verum, vt attendere viderent auditores, & in principijs aures arrectæ sunt vel maxime, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque, & frivola sis dicturus, frustra *πεντηκοντόδραχμον*, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa, plus verbum commode, & *ὑπεργνωστὸς* dictum parat attentionis, quam longa proæmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius, sed & hic paucis pertendendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus, & subdiviisionibus confundere.

Quid

Error in exordij. Exordij prolixitas fugienda. Virtus & sapientia animorum exordij. Virtus & sapientia animorum exordij.